

Yücelciler 1947 -Makedonya'da Müslüman Direnişi

Mehmed Arıcı

İstanbul, İnsan Yayınları, 1991, 295 Sayfa, ISBN: 975-7732-34-6

Fatih ERBAŞ*

“Yücelciler 1947” kitabını elime aldığımda yakın tarihe dair bir hatıra kitabı okuyacağımı ve dolayısıyla sübjektif dahi olsa bir tarih kitabı olduğunu düşünüyordum. Okuyup bitirdikten sonra gözümü kapadım ve okuduğum ne ve en önemli tarafı ne idi, sorusu geldi aklıma. Tek cümle ile bu kitabı özetle veya bu kitaba başka bir isim bul deseler; yalnız bırakılan Türkler derdim herhalde. Bu kitabın muhtelif yerlerinde bu yalnızlığı, bu terk edilmişliği, bu gönül yarasını bazen çok açık bir şekilde, bazen ise üstü örtülü okuyorsunuz.

Eser büyük bölümü itibarı ile bir hikâye kitabı gibi idi. Bahsi geçen örgüte dair faaliyetler, gözaltı süreci, farklı hapishanelerdeki tutukluluk ve hükümlülük süreçleri... Hepsi canlandırmalar ile bir hikâyeye dönüştürülmüş.

Kitabın kapak sayfasında üst başlık olarak “*Makedonya'da Müslüman Direnişi*” ifadesini okuyunca, ki henüz kitabı okumamıştım; Neden Türk ifadesini kullanmamış? sorusunu sordum. Okuduktan sonra anladığımı sanıyorum. Türkle muhatap olmuş Batılının gözünde Türk ile Müslüman aynı anlamı taşıyor. Bence yazar bu ifade ile hem muarızlarımıza, hem de Türkiye'yi idare edenlere seslenmiş, “*hey biz Türkiye'dekileriz, farkında değil misiniz?*”

Teferruata girmeden evvel, kitabın genel çerçevesini ele alalım. Eser, hayatını bir mücadele adamı olarak sürdürmüş olan bir berberin hatıralarından oluşuyor. Kitap bir sunuş ile başlıyor ve bazı kitaplarda moda

* Uluslararası Güvenlik Stratejileri Doktoru, fatihervas@gmail.com

olduğu gibi, nedense “*Sunuş Yerine*” diye bir isim verilmiş. Sunuşta gücenmiş, ihmal edilmiş ve acısını içine atmış bir insanın duygularının kelimeye dökülmüş hali mevcut. Yazar Mehmet Ardıcı'nın serzenişinden anlaşılıyor ki, “*Türkiye devlet olarak destek olmadığı gibi, millet olarak da yardımımıza koşmadı*” diyor. Üstelik “*olana bitene göz yumdunuz*” diyor.

“*İspanya iç harbinde ölenlere, Nazi kamplarında hayata pes ettirilenlere ağıt yakıp ;ah-ü figan eyleyen Anne Vatan'ın "ne yaptığını bilir" zannettiğimiz aydın çocukları ne yaptılar?*” Bu soru içinde farklı hususlar barındırıyor. Anavatan (Türkiye) evlatlarına İspanya iç savaşı ve Nazi kampları duyuruluyor ama Balkanlar duyurulmuyor diyebilirsiniz. İlgilenmiyorsunuz diyebilirsiniz.

Kitabın bazı bölümlerindeki değerlendirmeleri okuyunca karşınızda bir berber değil, bir siyasi tarih uzmanı var hissine kapılıyorsunuz. Bu yönü ile kitapta, yazarın kapasitesini ve kitabın çerçevesini aşan siyasi ve tarihi genel değerlendirmelere de cesaret ediyor.

Kitapta bölümlendirmeler düşünülerek yapılmış hissi verilmiyor. Bazı bölümler iki üç sayfa iken, bazı bölümler elli sayfadan bile fazla.

Kitabın ilk bölümünde Balkanlar'da ilk komünist kıpırdanmalar ele alınıyor. Bu çerçevede çok seviyeli bir Balkanlar ve İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sırasına dair politik bir değerlendirme yapılıyor.

“*Türk ve Müslüman Kesime Karşı Hareketler*” isimli bölümde en dikkat çekici hususlar, Yugoslavya'da Türk ve Müslümanlara karşı yapılan zulümlere karşı Türkiye'den yardım istemeleri ve bu yardım taleplerinin havada kalması oluşturuyor. Makedonya'dan bir heyet Türkiye'ye geliyor ve İsmet Paşa ile görüşüyorlar. İnönü o zaman Başbakan, yani 1930'lu yıllar... Bu ifade ile de anlatmaya çalıştığımız gibi, kitapta tarihlendirme ile ilgili hususlar iyi kullanılmamış. Bazı yerlerde tarihi okuyucu tahmin ediyor. Konuya dönülürse, gelen heyete Başvekil İsmet İnönü şu cevabı veriyor: “*Misak-ı Milli hudutları dışında Türk ve Müslüman unsuru diye bir şey kabul etmiyorum. Zaman çok vahimdir, Türkiye dışarıyla uğraşmamalıdır. Türkiye'nin başını ağrıtmayın.*”

Bu bölümde Yugoslavya'da etnik grupların örgütlendiği, o sırada Türk lider kadrosundan insanların öldürüldüğü ve adli takibat dahi yapılmadığına vurgu yapılmaktadır.

Kitabın okumayı zorlaştıran yönlerinden biri de zamanda ileri ve geri gidişleri içermesi ve bunu açıkça ifade etmemesi.

“*Kati Toparlanma ve Karşı Mücadele Safhası*” başlıklı bölümde, Makedonya-Sancak-Kosova-Bosna Müslüman Cemaatinin bir araya gelerek Cemiyet adlı bir parti kurduğu belirtiliyor. Zaman ifade edilmiyor. Türk gruplarının kadrolarını özellikle Belgrad Üniversitesindeki Türk gençlerinin oluşturduğu vurgulanıyor. Arnavut milliyetçiler; Makedonya'da yaşamakta olan Türklerin asimilasyona uğramış Arnavutlar olduğunu ve Makedonya'nın Arnavut topraklarından sayılması gerektiğini iddia ettiklerini ve bu propaganda ile bazı insanları etkiledikleri ifade ediliyor. Bu bölümde, bahsedilen bu hadiseler ve örgütlenmelerin Yücel'in ilk nüvesini ortaya çıkardığı vurgusu yapılıyor. Öncelikle tarih şuuru ve öz benlik meselelerinin, etraflı bir şekilde Türk cemaatine verilmesinin şart olarak ortaya çıktığı ve işe de buradan başlanıldığı belirtiliyor.

“*Kral Zogo ve Aleksandr'ın Katli Olayı ve Bir Hatıra*” isimli bölümde de parça parça zaman mefhumunun

kullanılmaması okumayı, anlamayı ve canlandırmayı zorlaştırmaktadır. Bu bölümde, 1930'lu yıllarda Yugoslav ve Arnavut krallarına karşı yapılan tertipler, bu tertiplerde faşist İtalya'nın rolü, kral taraftarlarını İngiltere'nin, Tito'yu ise Stalin'in desteklediği, iki durumda da Türklerin yalnız bırakıldığı anlatıldıktan sonra iki dünya savaşı arasında Balkanlardaki şekillenme anlatılmaktadır.

Yazarın ifadelerinden anlıyoruz ki Yugoslavya'daki Türkler ve Müslümanlar her yeni şekillenmede Türkiye bu konuda ne düşünüyor ve nasıl bir tutum alıyor diye bakıyorlar ama her seferinde de hayal kırıklığına uğramışlardır.

İtalya tehlikesine karşı oluşturulmaya çalışan Balkan Birliğine ülkelerin yaklaşımı ortaya konuyor. Türkiye birliği destekliyor görüntüsü veriyor ama bir adım öteye gitmiyordu. Kitapta bu durum şöyle ifade ediliyor: *"Türkiye'nin aktif politikadaki yeri hiç bilinmiyordu. 'Yurtta sulh, cihanda sulh" diyerek kabuğuna çekilip Avrupa'nın diplomatik oyunlarının dışında kaldı."*

Türkiye'nin bakışımı Yugoslavya'ya gönderdiği diplomatlar üzerinden değerlendiriyor:

"Ankara'nın Belgrad ve Üsküp'teki adamlarına bir bakın. Biri ödleklığı seçmiş, burnunu dahi çıkaramıyor dışarı. Ötekisi de ayaklarının ucunu bile göremeyecek kadar ayyaş. Gerçek şu; ikisi de kendilerini gönderenlerle aynı tiynetteler. Devleti kuvvetli yapan unsurlardan biri de hükümetleridir. Buradaki adamları böyle olursa varın gerisini yani Ankara'nın halini sizler düşünün."

İlginç bir şekilde yazar Yugoslavya sorunu dışında, iki dünya savaşı arasındaki bölge sorunlarına da temas ediyor ve gerek devlet politikaları ve gerekse Karadeniz, Boğazlar ve Doğu Akdeniz konusundaki politikalara dair önemli değerlendirmelerde bulunuyor.

Türk Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ki daha sonra 1940'ların ilk yarısında başbakanlık da yapacaktır. Faşist görüşlüdür. Yugoslav Türkleri ile görüşmesinde *"Maalesef meseleyi sizler gibi göremiyoruz ve ister-istemez hatalara düşüyorsunuz. Sizler gibi hadiselerin içinde yaşamamız gerekir ki, bu da imkânsız."* diyor ve kendisine ifade edilen Türk ve Müslüman nüfusuna inanmayarak soruyor: *"Sahi bu kadar bir nüfusa sahip misiniz?"* Bakan böyle deyince yazar duygularını şöyle ifade ediyor: *"İçimde bir şeyler kırıldı, koptu sanki. Be adam, Hariciye vekilisin, Türkiye hudutları dışında varlığımızdan habersiz ol... Pes vallahi pes, billâhi pes, Yalı kazığı mı diktiler seni Ankara'ya. Böyleleri oldukça bizlerin gâvurun insafına teslim olmaktan başka çaremiz olmaz."* Dertlerini bakana anlattıklarını İsmet Paşa'ya iletmelerini istediklerini ama bakanın İsmet Paşa'nın buna çok kızacağını ifade ile iletemeyeceğini söylemesini anlatıyor. Sonra kitapta örgütlenme hikayeleri anlatılıyor. Türkler örgütlenmek için arada bir araya geliyorlar. Bu maksatla piknik vs. düzenliyorlar. Bilahare Üsküp'teki ilk resmi toplantıya temas ediliyor. Yazar ikinci dünya savaşına giden süreçte dünya ahvalini ve Türkiye'nin de balkanlarda ve dünya politikası içinde aldığı rolü ve adımlarını tahlil ediyor. İkinci dünya savaşına nasıl yaklaşıldığını Türkiye'nin nasıl ittifaka dahil edildiğini değerlendiriyor. Bu tür meselelere temas kitabın bir hatıratından çıkıp siyasi tarih kitabına dönüşmesine zemin hazırlıyor ki o zaman da kitap yetersiz bir hale dönüşüyor. Ancak burada şu önemli. Yazar, Stalin'in Churchill'i ikna ederek müttefik çıkarmasının Balkanlardan yapılması ihtimalinin Türkler için katliama dönüşeceği değerlendirmesini yapıyor ama bunun sebebi anlaşılıyor.

Bu arada kitapta hadiseler nasıl İkinci Dünya Savaşına geldi anlaşılıyor. Tarihsiz, kesik kesik ve atlamalı

anlatım kitap bütünlüğünü bozuyor. Kitabın içindeki bazı bilgi, tespit ve değerlendirmeler önemli olsa da... Makedonya'da Faşist Alman işgali, işgal sırasında komünist örgütlenme. Almanlar terk edince ortamın komünistlere (partizan) kalması. Türklerin partizanların faaliyetlerinden haberdar olmak için onların içine adam sokması... Bu arada Makedonya'daki gruplar arasında çatışmalar çıkması, Türk konsolosluğu tarafından Türklerin bu iç çatışmada yer almaması konusunda fikir paylaşıldığı, Komünistlerin ülkeyi ele geçirmek ve devrimler için Türkleri de teşvik etmeleri, bu çerçevede Mustafa Kemal'i örnek göstererek devrim yapmayı önermeleri, bu çerçevede çarşaf, fes, peçe gibi kıyafetle ilgili şeyleri yasaklamaya yardımcı olmaları Türk lider kadrosundan talep edilmesi... Bu bölümde ele alınan hususlar.

Kitabın bundan sonraki bölümlerinde komünist iktidar ve Türklere yapılan zulümler ele alınmış. Yazarın gözüne alınması, sorgulanması, mahkeme süreci, üç farklı hapisanedeki hayatı bir hikâye canlılığında ve canlandırmalı olarak anlatılmış. Mahkeme sonunda 4 kişinin idama, 5 kişinin 20 yıla mahkûm edildiği, kalanların yazar dahil 12 yıl ve daha az hapse mahkûm edildiği bilgisi veriliyor. Yazar, mahkeme sonunda Türkler isyan etmesin diye eli sopalı çetelerin Türk mahallelerine gönderildiğini ve Türklerin baskı altında tutulduğunu, Türklerin Türkiye'den itiraz veya bir tepki beklediğini ama bunun gerçekleşmediğini, Türkiye'nin idamlar dahil hiçbir şeye ses çıkarmadığı ifadesini bir hayal kırıklığı olarak okuyorsunuz.

Sonuç olarak, "Yücelciler 1947" kitabında bir duygu sağanağı okuyorsunuz. Dikkat ederseniz standart bir kitap değerlendirme yazısı yazamadım. Kitap buna müsait değildi ama hakkında bir şeyler yazmamak haksızlık olurdu. Ancak şunu ifade etmeliyim ki, bu kitapta "Yücel Hareketi" ile ilgili net bilgiler aldığım söylenemez. Bu, benim algı yetersizliğim ile ilgili de olabilir.

Son cümle. Türkiye hâlâ Türkiye'den ibaret değil. Ata yadigarı memleketlerdeki soydaş ve dindaşlarımızın gözü hep bizde. Bu kitapta en çok bunu hissettim, biraz da utanarak... Göçenlere rahmet olsun.